

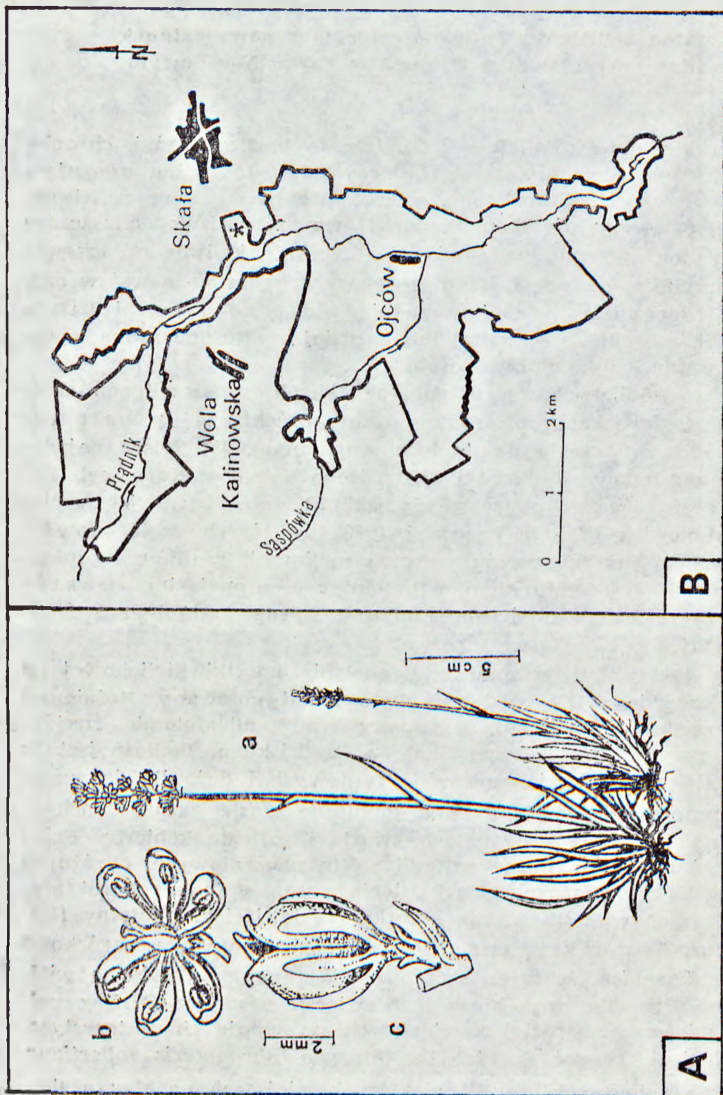
**Kosatka kielichowa *Tofieldia calyculata*, nowy gatunek
rośliny naczyniowej w Ojcowskim Parku Narodowym**

Kosatka kielichowa *Tofieldia calyculata* to bardzo rzadki, chroniony gatunek z rodziny liliowatych *Liliaceae*. Jest to bylina osiągająca do 30 cm wysokości; żółtozielone, mieczowate liście są w części odziomkowej ustawione w dwu rzędach, tworząc bocznie spłaszczoną różyczkę. Z niej wyrasta pęd kwiatowy. Kosatka kwitnie od czerwca do sierpnia, choć pojedyncze, kwitnące okazy spotyka się nawet w październiku. Niepozorne kwiaty, o średnicy od 5 do 7 mm i barwie zielonożółtej, zebrane są w mniej lub bardziej wydłużone grona. Owocem jest owalna, trójkomorowa torebka.

Rośnie w źródłiskach, na wilgotnych łąkach, w szczelinach skalnych i na torfowiskach, preferując żyzne, próchniczne gleby o odczynie zasadowym, często na podłożu wapiennym. W Polsce najczęściej miejsc występowania kosatki stwierdzono dotąd w Karpatach Zachodnich, gdzie sięga po piętro subalpejskie. Na niżu znana jest z nielicznych stanowisk (Witosłowski 1988), z których część prawdopodobnie uległa już zniszczeniu wskutek melioracji gruntów i osuszenia torfowisk. Jest gatunkiem subatlantycko-europejskim (Dostál 1989), swym zasięgiem obejmuje środkową Europę, od obszaru śródziemnomorskiego aż po Litwę i Łotwę.

Jesienią 1991 r. stwierdzono występowanie kosatki kielichowej na terenie Ojcowskiego PN, gdzie nie była dotąd notowana. Rośnie na zboczu o wystawie północnej, w opuszczonym kamieniołomie, znajdującym się przy drodze łączącej Skalę z Grodziskiem. Podłoże jest tu wilgotne, z licznymi wysiękami wód gruntowych i dużą ilością rumożu wapiennego. W warstwie runa dominują różne gatunki mchów, tworzące w niektórych fragmentach zwarte i rozległe kobierce. Prócz nich znaleźć tu można liczne gatunki roślin naczyniowych, o różnych wymaganiach ekologicznych: obok siebie rosną gatunki charakterystyczne dla gleb wilgotnych, np. kosatka i dziewięciornik błotny *Parnassia palustris* oraz kserotermiczne, takie jak: marzanka pagórkowa *Asperula cynanchica*, żebrzyca roczna *Seseli annuum*, głowienka wielkokwiatowa *Prunella grandiflora* i dziewięciśl pospolity *Carlina vulgaris*. W miejscach bardziej kamienistych występuje charakterystyczna dla piarżysk paproć — zachyłka Roberta *Phegopteris robertiana*.

Kosatka rośnie tu obficie. W niektórych miejscach na zboczu liczba okazów dochodzi do 30 i więcej na 1 m² powierzchni, a sumę można szacunkowo ocenić na 1000 do 1500 osobników (dla porównania,

Ryc. 1. A. Kosatka kielichowa: a — pokrój kwitnącej rośliny, b — kwiat, c — dojrzały owoc;
 B: Ojcowski Park Narodowy — gwiazdką zaznaczono miejsce znalezienia kosatki w 1991 r. —
 A: *Tojtelidia calyculata*: a — the habit of the flowering plant, b — flower, c — a ripe fruit;
 B: The Ojców National Park — the place in which that plant was found in they year 1991 is
 marked by an asterisk

na torfowisku Plucice w woj. piotrkowskim Kucharski (1986) znalazł tylko kilka jej okazów). Mimo tej obfitości kosatka w Ojcowskim Parku Narodowym na tym stanowisku jest zagrożona wyginieciem. Las stopniowo zarasta zboczem, z którego już nie eksploatuje się wapienia. W płatach z kosatką spotkać można liczne, pochodzące z samosiewu, odnowienia sosny *Pinus sylvestris*, brzozy *Betula verrucosa* i wierzby iwy *Salix caprea*. W miejscach, gdzie drzewa tworzą już zwarty młodnik, nie znaleziono — poza wąskim pasem granicznym — ani jednego okazu. Wydaje się, że jedyny sposób na zachowanie tego stanowiska to powstrzymanie sukcesji lasu poprzez wycięcie odnawiających się drzew i krzewów, przynajmniej w tej części zbocza, gdzie kosatka jeszcze rośnie. Jest to o tyle ważne, że gatunek ten ginie na terenie Polski (dotyczy to zwłaszcza terenów nizinnych) i jest przez niektórych autorów zaliczany do taksonów o najwyższym stopniu zagrożenia (Jasnowska, Jasnowski 1977).

Bogdan Wiśniowski

PIŚMIENNICTWO

Dostał J. 1989. *Nová květena ČSSR*. 2, Academia, Praha.

Jasnowska J., Jasnowski M. 1977. *Zagrożone gatunki flory torfowisk*. *Chrońmy Przyr. Ojcz.* 33, 4: 5—14.

Kucharski L. 1986. *Stanowisko kosatki kielichowej Tofieldia calyculata i lipiennika Loesela Liparis loeselii w województwie piotrkowskim*. *Chrońmy Przyr. Ojcz.* 42, 3: 60—62.

Witosławski P. 1988. *Tofieldia calyculata (L.) Whlb. i inne interesujące gatunki z okolic Bąkowej Góry na Wzgórzach Radomszczańskich*. *Fragm. Flor. et Geobot.* 33, 1—2: 3—10.

O występowaniu niepyłaka mnemosyny *Parnassius mnemosyne* w Pienińskim Parku Narodowym

Niepyłak mnemosyna jest, obok pokrewnego gatunku niepyłaka apollo, jedną z największych osobliwości Pienińskiego Parku Narodowego. Na początku XX w. był on bardzo liczny, a w niektórych latach nawet pospolity na obszarze Pienin (Dąbrowski mater. nie publ.). Sitowski (1906) natomiast uważał, iż niepyłak mnemosyna jest znacznie rzadszy od apolla i wykazał go tylko z Bańkowego Gronika (obecna nazwa Bajków, Bojków lub Bojkowy Groń lub Gronik). Z kolei w latach czterdziestych i pięćdziesiątych bieżącego stulecia areal tego motyla uległ wyraźnemu zmniejszeniu, jednakże obserwo-